

Józef Misala

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Znaczenie eksportu artykułów rolno-spożywczych w globalnym eksporcie Polski i w eksporcie do krajów Unii Europejskiej w okresie 1990–1995

Wstęp

Artykuły rolno-spożywcze odgrywają tradycyjnie istotną rolę w globalnym eksporcie Polski. Ich znaczenie w tymże eksporcie ulega jednak zmniejszeniu. Nie bardzo jasne są również perspektywy rozwoju eksportu rolno-spożywczego z Polski. Stanowi to bezpośrednią konsekwencję oddziaływania wielu różnorodnych czynników, w tym m.in. zależnych od Polski czynników o charakterze instytucjonalnym.

Głównym celem prezentowanego opracowania jest omówienie dotychczasowych i przewidywanych związków między kształtowaniem się rozmiarów i struktury eksportu rolno-spożywczego Polski a jej polityką w sferze handlu zagranicznego i szerzej rozumianej wymiany zagranicznej.

Zarys tendencji rozwojowych polskiego eksportu rolno-spożywczego w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych, a zatem w okresie transformacji, eksport rolno-spożywczy z Polski nie rozwijał się równomiernie. W okresie 1990–1991 jego wartość absolutna zwiększała się, w okresie 1992–1993 uległa zmniejszeniu, zaś w następnych latach ponownie się zwiększała. W sumie jednakże w całym analizowanym okresie udział artykułów rolno-spożywczych w globalnym eksporcie Polski wykazywał tendencję spadkową (tab. 1).

Polski eksport rolno-spożywczy kierowano przede wszystkim na rynki krajów członkowskich Unii Europejskiej. Istotne było także znaczenie tego eksportu do innych krajów zachodnioeuropejskich oraz do krajów byłego Związku Radzieckiego (tab. 2).

Tabela 1. Udział artykułów rolno-spożywczych w globalnym eksporcie oraz w eksporcie Polski do krajów UE w okresie 1990–1995 [%]

Wyszczególnienie	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Udział w eksporcie globalnym	13,9	17,2	14,4	11,9	12,1	11,0
Udział w eksporcie do krajów UE	18,8	19,4	14,3	10,7	9,8	8,5

Źródło: [1, 2, 3], obliczenia własne.

Tabela 2. Struktura geograficzna eksportu rolno-spożywczego Polski w okresie 1992–1995 [%]

Wyszczególnienie	1992	1993	1994	1995
Kraje UE (12)	55,5	57,9	56,0	55,0
Kraje EFTA	9,9	10,2	2,0	1,0
USA	2,6	3,3	3,0	2,0
Kraje CEFTA	1,0	2,9	2,0	3,0
Kraje b. ZSRR	10,1	18,7	28,0	31,0
Pozostałe kraje	20,9	7,0	8,0	8,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: [1, 2, 3]

W eksporcie rolno-spożywczym Polski, zwłaszcza w eksporcie do krajów członkowskich UE, podstawową rolę odgrywają towary przeznaczone do uboju i chowu (np. zwierzęta żywe), do bezpośredniego spożycia (np. mięso i konserwy mięsne) oraz towary masowe przeznaczone do dalszego przetwórstwa (np. sok jabłkowy, ryby, truskawki, grzyby, gęsi), tzn. takie, które trafiają do konsumentów (czasami również na rynku krajowym) dopiero po odpowiednim uszlachetnieniu (tab. 3).

Struktura towarowa polskiego eksportu artykułów rolno-spożywczych ulega zmianom. Ogólnie biorąc, w eksporcie tym zwiększa się udział wyrobów przetworzonych (np. soków owocowych, wyrobów cukierniczych, wód mineralnych) na niekorki surowców (np. rzepaku czy owoców). Udział wyrobów najbardziej przetworzonych jest jednak nadal relatywnie niski.

Tabela 3. Struktura towarowa polskiego eksportu artykułów rolno-spożywczych ogółem i ich eksport do krajów członkowskich UE w wybranych latach okresu 1990–1995

Kod CN	Wyszczególnienie	Obroty Polski ogółem*		Obroty z UE		
		1993	1995	1990	1993	1995
01	Zwierzęta żywe	10,5	7,2	12,1	18,7	12,1
02	Mięso i podroby jadalne	6,9	7,2	9,7	10,0	8,7
03	Ryby i skorupiaki	2,1	3,5	13,3	10,9	4,3
04	Produkty mleczarskie	13,4	10,2	2,1	1,5	10,6
05	Produkty pochodzenia zwierzęcego	1,8	1,8	1,7	2,9	2,7
06	Żywe drzewa i inne rośliny	0,9	1,1	0,4	1,1	1,7
07	Warzywa, korzenie, bulwy	8,9	7,1	15,0	9,2	9,2
08	Owoce i orzechy	15,1	12,1	8,2	16,7	15,8
09	Kawa i herbata	0,9	0,8	0,1	0,2	0,1
10	Zboża	0,1	0,6	0,1	0,2	0,1
11	Produkty przemysłu młynarskiego	0,3	0,7	0,5	0,1	0,3
12	Nasiona i owoce oleiste	2,4	5,1	9,4	2,8	6,7
13	Szelak, gumy, żywice	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
14	Materiały roślinne do wyplatania	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
15	Tłuszcze i oleje	1,1	1,6	0,9	1,6	1,2
16	Przetwory z mięsa i ryb	6,4	8,3	5,5	7,4	5,9
17	Cukry i wyroby cukiernicze	6,6	4,5	2,8	2,1	2,8
18	Kakao i przetwory	1,2	3,4	0,8	0,1	0,7
19	Przetwory ze zbóż, mąki, skrobi	1,1	3,0	0,0	0,2	0,7
20	Przetwory z warzyw i owoców	7,9	8,5	5,3	10,6	11,9
21	Różne przetwory spożywcze	2,0	4,1	0,1	0,1	0,8
22	Napoje i ocet	5,8	6,1	1,0	0,9	0,6
23	Pozostałości i odpady	1,6	1,8	1,9	2,2	2,4
24	Tytoń i namiastki tytoniu	2,8	1,1	0,1	0,2	0,4
0-24	Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Dane dla obrotów ogółem w 1990 roku nie są dostępne.

Źródło: [1, 2, 3]

Tabela 4. Kształtowanie się przewagi komparatywnej Polski według nakładów czynników wytwórczych w okresie 1992–1995 [%]*

Wyszczególnienie	Obroty ogółem					Obroty z UE						
	1992	1993	1994	1995	1992	1993	1994	1995	1992	1993	1994	1995
Wyroby ziemiochłonne												
— pochodzenia roślinnego i zwierzęcego	78,5	85,5	78,7	81,9	48,2	60,4	53,3	64,0				
— pochodzenia roślinnego nie przetworzone	123,4	32,1	46,2	58,8	57,1	27,5	50,4	86,0				
— pochodzenia roślinnego przetworzone	115,0	140,3	218,1	91,3	90,6	106,0	148,9	71,1				
— pochodzenia zwierzęcego nie przetworzone	197,1	138,1	98,7	126,4	304,0	186,3	150,0	150,0				
— pochodzenia zwierzęcego przetworzone	457,1	733,3	933,3	1206,3	467,4	636,7	778,9	893,8				
Wyroby lasochłonne												
— nie przetworzone	5875,0	2742,9	2375,0	835,3	10966,7	5080,0	4316,7	1940,0				
— przetworzone	153,8	214,1	214,5	218,6	178,2	236,3	230,7	230,2				
Wyroby surowcochłonne	77,7	86,4	97,2	95,8	204,4	261,4	352,3	362,6				
Wyroby pracochłonne												
— wymagające nakładów pracy prostej	25,0	53,8	148,6	102,0	10,6	10,1	9,0	7,6				
— wymagające nakładów pracy złożonej	239,8	225,5	176,1	173,0	224,4	173,0	167,0	152,5				
Wyroby kapitałochłonne	120,0	124,7	120,1	117,6	132,4	125,2	125,9	120,9				
Wyroby techn. intensywne												
— łatwe do imitowania	37,5	34,1	42,7	45,0	25,8	23,1	28,7	31,1				
— trudne do imitowania	53,3	43,2	39,9	43,0	30,1	27,6	27,0	29,9				

* Obliczono wg wzoru $\frac{U_{ex}}{U_{im}} \cdot 100$; gdzie: U_{ex} — udział danej grupy w eksporcie, U_{im} — udział danej grupy w imporcie

Źródło: Dane GUS, obliczenia wykonane w Centrum Informatycznym i w Departamencie Strategii Gospodarczej CUP.

Kształtowanie się przewag komparatywnych w handlu zagranicznym Polski artykułami rolno-spożywczymi

W procesie rozwoju wymiany zagranicznej istotne znaczenie ma umiejętne wykorzystywanie istniejących, ale zarazem zmieniających się przewag komparatywnych danego kraju. Na ten temat dysponujemy już w Polsce pewnymi opracowaniami [4, 8, 10, 12, 13, 16], których wnioski warto wzbogacić. Jest to m.in. możliwe poprzez analizę wyników rozwoju handlu zagranicznego Polski artykułami rolno-spożywczymi przy wykorzystaniu danych wg tzw. Nomenklatury Kombinowanej (CN). GUS publikuje jednak dane według tej nomenklatury dopiero od 1992 roku.

Jeśli artykuły rolno-spożywcze traktować jako ziemiochłonne, to nie ulega raczej wątpliwości, że Polska dysponuje wyraźnie przewagą komparatywną (także w obrotach z krajami UE) w zakresie wyrobów pochodzenia zwierzęcego, zwłaszcza w zakresie wyrobów przetworzonych. W obrotach przetworzonymi artykułami pochodzenia zwierzęcego ta przewaga wydaje się przy tym narastać i to nie tylko w obrotach globalnych, ale także — co jest zrozumiałe — w obrotach z krajami członkowskimi UE. Raczej wyraźnie obniża się natomiast, zwłaszcza w ujęciu globalnym, przewaga komparatywna Polski w zakresie nie przetworzonych artykułów rolno-spożywczych pochodzenia roślinnego. W zakresie innych grup towarowych określonych w tabeli 4 mianem ziemiochłonnych nie jest na razie możliwe sprecyzowanie jednoznacznych wniosków dotyczących tendencji rozwojowych. Może nawet nie jest to potrzebne przy tak wysokim stopniu agregacji różnorodnych produktów rolno-spożywczych, poszczególnych towarów, a nawet ich części składowych. Warto zatem przejść do analizy bardziej szczegółowej, w której jako mierniki ujawnionej przewagi komparatywnej uwzględnia się tzw. wskaźniki B. Balassa przy czterocyfrowej dezagregacji danych według CN (tabela 5 i 6).

Eksport trzydziestu artykułów wyszczególnionych w tabeli 5 stanowił w 1995 roku 5,1% wartości globalnego wywozu z Polski oraz 46,4% globalnej wartości eksportu artykułów rolno-spożywczych. Pod względem znaczenia w tym eksporcie były to przede wszystkim następujące artykuły: mleko i śmietana, nasiona rzepaku i rzepiku, jabłka i gruszki. W sumie chodziło zatem głównie o artykuły przeznaczone do dalszego przetwórstwa lub bezpośrednio do konsumpcji. To stwierdzenie odnosi się zresztą do większości artykułów wyszczególnionych w tabeli 5, a także w tabeli 6.

Również eksport trzydziestu artykułów wyszczególnionych w tabeli 6 stanowił w 1995 roku relatywnie znaczną część globalnego wywozu Polski do 15 krajów członkowskich Unii Europejskiej (5,8%), a przede wszystkim znaczną część polskiego eksportu rolno-spożywczego kierowanego do tych krajów (68,2%). Chodziło w dużej mierze o podobne produkty, co nie może dziwić, zważywszy znaczenie krajów Unii jako partnerów dla Polski w obrotach wyrobami rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego. W 1995 roku — podobnie jak w kilku poprzednich — pod względem udziału w eksporcie rolno-spożywczym Polski do tych krajów czołowe miejsce zajmowały

Tabela 5. Wykaz trzydziestu pozycji z najwyższymi wskaźnikami ujawnionej przewagi względnej (RCA) w eksporcie rolno-spożywczym ogółem w 1995 roku oraz kształtowanie się tych wskaźników w trzech poprzednich latach *

Lp.	Wyszczególnienie	1992	1993	1994	1995
1	Melasy	8,9	11,2	11,1	11,7
2	Alkohol etylowy	10,5	1,4	2,7	10,5
3	Słoma i plewy zbóż	-2,5	2,0	3,6	6,7
4	Przetworzone grzyby i trufle	6,0	5,1	5,6	6,3
5	Mięso i podroby	5,6	6,3	6,8	5,7
6	Nasiona rzepaku i rzepiku	2,7	1,3	-0,6	5,7
7	Słód ziemniaczany	-0,4	-2,4	3,0	5,2
8	Owce i kozy	8,6	5,0	5,0	5,0
9	Orzechy	4,5	5,6	5,0	4,9
10	Konie, osły, muły	5,1	5,2	4,4	4,8
11	Pozostałości po tłuszczach	5,7	4,8	7,4	4,8
12	Tłuszcze i oleje zwierzęce	3,4	6,5	3,6	4,5
13	Tłuszcz wieprzowy i drobiowy	8,3	3,1	3,3	4,3
14	Mięso baranie i kozie	5,8	0,1	-1,3	4,1
15	Kiełbasy	0,9	2,1	3,5	4,0
16	Mleko i śmietana	3,4	4,0	3,9	3,7
17	Puch i skóry ptasie	3,6	4,1	3,9	3,5
18	Warzywa konserwowane	2,8	3,1	3,6	3,4
19	Masło	-2,8	0,6	1,1	3,4
20	Warzywa mrożone	3,0	2,7	3,0	3,3
21	Makuchy	1,5	2,7	5,0	3,2
22	Pozostałości przemysłu cukrowniczego	2,1	2,7	3,1	3,1
23	Produkty pastewne	3,0	3,8	5,5	3,1
24	Bydło żywe	1,1	1,2	1,4	2,9
25	Skorupiaki i mięczaki	2,8	2,7	3,2	2,8
26	Smalec	5,5	0,3	1,4	2,8
27	Podroby mięsne	2,7	3,1	3,4	2,7
28	Owoce świeże	2,3	2,6	2,7	2,6
29	Przetworzone tłuszcze i oleje	2,8	2,8	1,8	2,4
30	Jabłka i gruszki	2,2	1,8	1,9	2,3

* Obliczono według wzoru $RCA_i = \frac{x_{ij}}{X_{Nj}} : \frac{X_{iT}}{X_{NT}}$; gdzie: x — eksport Polski towaru/grupy towarowej, i — analizowany towar, j — analizowany kraj, N — wszystkie kraje i/lub określona ich grupa, T — wszystkie dobra i/lub określona ich grupa.
 Źródło: Dane GUS, obliczenia wykonane w Centrum Informatycznym i w Departamencie Strategii Gospodarczej CUP.

Tabela 6. Wykaz trzydziestu pozycji z najwyższymi wskaźnikami ujawnionej przewagi względnej (RCA) w eksporcie rolno-spożywczym Polski do krajów UE (15) w 1995 roku oraz kształtowanie się tych wskaźników w trzech poprzednich latach*

Lp.	Wyszczególnienie	1992	1993	1994	1995
1.	Melasy	8,7	11,6	10,7	13,2
2.	Słoma i plewy zbóż	4,1	2,3	2,7	9,3
3.	Alkohol etylowy	9,8	5,6	8,6	6,4
4.	Przetworzone grzyby i trufle	6,1	5,8	7,7	6,3
5.	Makuchy	4,0	2,9	5,7	6,2
6.	Nasiona rzepaku i rzepiku	8,6	3,2	7,36	6,1
7.	Mięso i podroby	5,5	6,4	0,5	5,7
8.	Konie, osły, muły	6,2	5,7	7,3	5,5
9.	Owce i kozy	9,7	4,8	5,2	5,4
10.	Warzywa mrożone	3,0	2,9	5,1	5,2
11.	Orzechy	4,6	6,0	3,7	5,2
12.	Pozostałości po tłuszczach	6,2	4,8	5,8	5,0
13.	Produkty pastewne	3,0	5,4	7,2	4,7
14.	Warzywa konserwowe	3,8	3,9	7,23	4,0
15.	Mleko i śmietana	3,3	3,9	3,7	3,9
16.	Puch i skóry ptasie	4,1	4,7	5,9	3,9
17.	Produkty pochodzenia zwierzęcego	-2,3	0,4	3,9	3,6
18.	Słód ziemniaczany	-3,5	0,7	1,6	3,4
19.	Bydło żywe	3,3	4,4	2,7	3,4
20.	Trzcina, sitowie	2,8	2,5	5,1	3,2
21.	Pozostałości przemysłu cukrowniczego	2,0	2,6	3,0	3,0
22.	Makuchy	.	.	2,8	3,0
23.	Masło	-6,9	0,6	.	2,9
24.	Skorupiaki i mięczaki	3,5	2,8	0,7	2,8
25.	Tłuszcze i oleje zwierzęce	6,3	6,5	3,2	2,7
26.	Świeże owoce	2,7	2,8	3,5	2,7
27.	Ryby świeże i chłodzone	2,1	1,3	2,9	2,6
28.	Soki owocowe i warzywne	3,9	3,1	2,1	2,6
29.	Mięczaki wodne	3,8	2,8	2,7	2,3
30.	Tłuszcze i oleje zwierzęce	3,1	2,9	1,8	2,3

* Wyjaśnienia jak w tabeli 5.

Źródło: Dane GUS, obliczenia wykonane w Centrum Informatycznym i w Departamencie Strategii Gospodarczej CUP.

następujące artykuły: orzechy i świeże owoce, mleko i śmietana, soki owocowe i warzywne, żywe bydło, nasiona rzepaku i rzepiku oraz melasy.

Struktura przewag komparatywnych Polski (i ich braku) w zakresie artykułów rolno-spożywczych w stosunkach z krajami członkowskimi Unii Europejskiej determinuje niejako z założenia globalną strukturę tychże przewag. Widać to dość wyraźnie, analizując kształtowanie się tych struktur przy uwzględnieniu 206 pozycji odpowiedniego eksportu, tj. przy czterocyfrowej dezagregacji danych wg CN (tabl. 7)

Tabela 7. Kształtowanie się wskaźników korelacji zwykłej i korelacji wielorakiej między strukturą przewag komparatywnych Polski ogółem a strukturą tychże przewag mierzoną wskaźnikami RCA w obrotach artykułami rolno-spożywczymi z krajami UE w okresie 1992–1995

Wyszczególnienie	1992	1993	1994	1995
Współczynniki korelacji zwykłej	0,772	0,863	0,448	0,810
Współczynniki korelacji wielorakiej	0,596	0,754	0,201	0,656

Źródło: Dane GUS, obliczenia wykonane w Centrum Informatycznym i w Departamencie Strategii Gospodarczej CUP.

Struktury przewag komparatywnych (i braku tychże przewag) w obrotach artykułami rolno-spożywczymi Polski ogółem — z jednej strony — oraz w obrotach z krajami członkowskimi UE — z drugiej — ewoluują w podobnym kierunku. W związku ze specyfiką obrotów tymi artykułami (np. uzależnienie zbiorów od warunków klimatycznych, niestabilność wywołana zmianami w przepisach dotyczących obrotów zagranicznych) mamy jednak do czynienia z pewnymi odchyleniami od tej reguły. Dlatego też istotne znaczenie ma m.in. rozsądne kształtowanie instytucjonalnych podstaw rozwoju tych obrotów.

Ogólna ocena polityki handlu zagranicznego w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych ze szczególnym uwzględnieniem polityki dotyczącej obrotów artykułami rolno-spożywczymi

Przedstawiony rozwój polskiego eksportu rolno-spożywczego oraz kształtowania się międzynarodowej konkurencyjności tego sektora nie były dziełem przypadku. Wpływały na to różnorodne czynniki zewnętrzne, ale przede wszystkim wewnętrzne, wśród których istotne było m.in. znaczenie polityki handlu zagranicznego. Właściwie w całym analizowanym okresie była ona podporządkowana — podobnie jak inne polityki odcinkowe — realizacji programu stabilizacyjnego, który koncentrował się głównie na zwalczaniu inflacji. Jak zauważyła U. Płowiec [15], "w konsekwencji polityka handlu zagranicznego, czy też szerzej — zagraniczna polityka gospodarcza

Polski nie stała się centralnym punktem zainteresowania władz, chociaż wiele przesłanek wskazywałoby na potrzebę poświęcenia jej dużo większej uwagi niż to miało miejsce" [7, 9, 15].

W analizowanym okresie polityka handlu zagranicznego nie była jednolita. Po wprowadzeniu w 1990 roku podwalin gospodarki rynkowej (zniesienie państwowego monopolu handlu zagranicznego, dokonanie głębokiej dewaluacji waluty narodowej i wprowadzenie jej wewnętrznej wymienialności, zapoczątkowanie procesu liberalizacji obrotów zewnętrznych), w rozwoju omawianej polityki ujawniły się wyraźnie trzy etapy, które charakteryzuje się ogólnie w tabeli 8.

Tabela 8. Etapy rozwoju polityki handlu zagranicznego Polski w okresie 1990–1996

Etapy	Ogólna charakterystyka
Etap pierwszy (początek 1990– połowa 1991)	Liberalizacja cen ok. 90% towarów, głęboka dewaluacja złotego i wprowadzenie jego wewnętrznej wymienialności, przejściowe zawieszenie ceł na ok. 2/3 pozycji taryfowych, zniesienie reglamentacji nabywania dewiz na płatności za import towarów i usług przy zachowaniu obowiązku odsprzedaży dewiz uzyskanych w eksporcie oraz ich niezwłocznego sprowadzania do kraju.
Etap drugi (sierpień 1991– koniec 1993)	Wprowadzenie nowej taryfy celnej opartej na Nomenklaturze Scalonej i podwyższenie stawek celnych, prowadzenie i zakończenie negocjacji o stowarzyszeniu z UE oraz o tworzeniu stref wolnego handlu z krajami EFTA i CEFTA, wprowadzenie dokumentu statystycznego SAD (Single Administrative Document), wprowadzenie podatku od wartości dodanej (VAT-Value Added Tax), okresowe dewaluacje złotego, a następnie wprowadzenie odpowiedniego mechanizmu dewaluacji skorelowanego z tempem inflacji, realizacja procesu prywatyzacji.
Etap trzeci (od początku 1994 roku do chwili obecnej)	Stopniowe rozszerzanie instrumentów polityki rozwoju prowymiennego (kształtowanego wcześniej głównie przez kurs), a w tym m.in.: a) wprowadzenie pewnych zachęt do inwestowania, np. odliczanie z dochodu do opodatkowania wydatków inwestycyjnych, w tym związanych z eksportem; rozszerzenie możliwości i zakresu działania Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych (KUKE); b) obniżenie tempa dewaluacji złotego, co zaowocowało jednakże pod koniec 1995 roku i w pierwszej połowie 1996 roku faktyczną aprecjacją waluty narodowej; c) stopniowa realizacja postanowień Rundy Urugwajskiej oraz porozumień z krajami UE, EFTA i CEFTA, co ułatwia dostęp do rynków zagranicznych, ale zarazem wzmacnia intensywność konkurencji zagranicznej na rynku krajowym. Nadal postępował proces prywatyzacji przedsiębiorstw handlu zagranicznego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [9, 14, 15].

Również z punktu widzenia możliwości rozwoju eksportu z Polski artykułów rolno-spożywczych i kształtowania się międzynarodowej konkurencyjności krajowego sektora rolno-spożywczego trudno nie doceniać zmian w poglądach na sytuację w handlu zagranicznym, a przede wszystkim — dostrzegania potrzeby stosowania coraz szerszej gamy i coraz bardziej skutecznych instrumentów prowymiennej polityki gospodarczej. Wszystkie te zmiany są bardzo istotne, ale chyba nie na miarę potrzeb (wręcz wyzwania) wewnętrznych i zewnętrznych. Potrzeby (wyzwania) wewnętrzne są ogólnie dobrze rozpoznane (potrzeba skutecznego rozwiązania tzw. magicznego czworoboku). Dość dobrze znane są również potrzeby (wyzwania) zewnętrzne, do których zaliczyć należy w szczególności:

- konieczność dalszej obsługi zadłużenia zagranicznego;
- konieczność realizacji zobowiązań przyjętych w ramach GATT/WTO oraz w tzw. Porozumieniu Europejskim z krajami członkowskimi UE, a także w porozumieniach z krajami członkowskimi EFTA i CEFTA,
- konieczność realizacji zobowiązań przyjętych w lipcu 1996 roku w związku z członkostwem w Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD — Organization for Economic Cooperation and Development).

Podsumowanie i wnioski na przyszłość

Sytuacja w polskim handlu zagranicznym (oficjalnie rejestrowanym, ale na dłuższą metę chyba nie tylko) jest od kilku lat zdecydowanie niekorzystna i trudno się spodziewać radykalnej zmiany tego stanu rzeczy. Z tego punktu widzenia istotne znaczenie ma m.in. kształtowanie się zewnętrznych i — raczej przede wszystkim — wewnętrznych uwarunkowań rozwoju obrotów zagranicznych artykułami rolno-spożywczymi. Wewnętrzne uwarunkowania rozwoju tego eksportu — zdecydowanie chyba ważniejsze niż zewnętrzne — nie są zbyt optymistyczne. Po prostu, polski eksport artykułów rolno-spożywczych (zresztą tak samo jak i cały eksport z Polski) natrafia przede wszystkim na różnorodne, wewnętrzne bariery o charakterze strukturalnym i techniczno-technologicznym. Chodzi o różnorodne zapóźnienia (np. przestarzała struktura gospodarki i jej podstawowych członów, niedostateczne tempo procesu wykształcania oferty eksportowej w zakresie produktów technologicznie intensywnych czy też przetworzonych artykułów rolno-spożywczych, na które popyt zagraniczny rośnie w największym stopniu).

W strukturze międzynarodowej konkurencyjności gospodarki narodowej Polski, w tym w strukturze międzynarodowej konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, zachodzą wprawdzie pewne pozytywne zmiany, ale ich tempo trzeba uznać za niedostateczne.

W związku z powyższym Polska jest zmuszona konkurować głównie cenami i w zakresie artykułów szczególnie wrażliwych na spadki koniunktury u partnerów (np.

surowce i półprodukty). Władze starają się ułatwić do pewnego stopnia tego typu konkurowanie, dewaluując okresowo walutę narodową. Teoretycznie, w związku z okresową, realną aprecjacją złotego, można sobie wyobrazić głębsze dewaluacje. Jednak żadna polityka kursowa nie skoryguje zapóźnień strukturalnych. Konieczne jest szybkie wypracowanie koncepcji polityki strukturalnej i umacniania międzynarodowej konkurencyjności gospodarki Polski. Bez tego, próby traktowania eksportu (obok inwestycji) jako głównego czynnika stymulującego wzrost gospodarczy są — mówiąc bardzo oględnie — próbami na wyrost. W życiu gospodarczym cudów nie ma. Wbrew woli wielu, w tym chyba zwłaszcza wielu polityków.

Te wszystkie aspekty trzeba uwzględnić przy kształtowaniu polityki handlu zagranicznego, która może i powinna być efektywniejsza zwłaszcza przy staraniach o członkostwo w Unii Europejskiej. W aktualnych uwarunkowaniach chodzi przede wszystkim o racjonalne stosowanie różnego typu instrumentów pośrednich (np. finansowych), o sprawniejszą koordynację przedsięwzięć różnego typu instytucji w zakresie produkcji, handlu, marketingu itd. (co będzie nadzorowane przez Ministerstwo Gospodarki i wspierane przez Rządowe Centrum Strategii Gospodarczej), a także o centralne sterowanie i nadzorowanie akcji promocyjnej Polski, przygotowanie odpowiednich kadr oraz uświadamianie społeczeństwu całokształtu pożądanых przemian, włącznie z ich kosztami. Chodzi w szczególności nie tylko o umiejętne kształtowanie odpowiedniej świadomości polityków gospodarczych i menedżerów, ale właściwie całego społeczeństwa. Są to niewątpliwie trudne zadania.

W związku z istniejącymi oraz przewidywanymi uwarunkowaniami wewnętrznymi i zewnętrznymi, możliwości realizacji krótko- i średniookresowych celów zagranicznej i międzynarodowej polityki gospodarczej Polski są w sumie bardzo ograniczone. W tych zakresach niewielkie są zwłaszcza możliwości przeciwdziałania asymetrii strukturalnej w wymianie towarowej. Pomijając politykę kursu walutowego, Polska dysponuje niewielkimi możliwościami kształtowania rozmiarów importu oraz jego struktury; jego rozmiary i struktura zależą głównie od uwarunkowań wewnętrznych i to warto mieć na uwadze przy kształtowaniu polityki rozwoju prowymiennego, który jest nadzwyczaj pożądanym.

Dalszy pomyślny rozwój społeczno-gospodarczy Polski jest silnie uzależniony od zewnętrznego napływu kapitału i wiedzy technicznej. W odniesieniu do importu czynników produkcji możliwości kontroli i selekcji są przy tym znacznie większe. Nie wchodząc w szczegóły jest jasne, że odpowiednia kontrola i selekcja przez różnorodne instytucje szczebla centralnego powinna być dokonywana z punktu widzenia możliwości rozwoju prowymiennego, w tym z uwzględnieniem możliwości rozwoju wewnątrzgałęziowego podziału pracy i to najlepiej w tzw. gałęziach i branżach technologicznie intensywnych. Przy takim ujęciu za realizację celów zagranicznej i międzynarodowej polityki ekonomicznej ma być odpowiedzialne Ministerstwo Gospodarki. Właśnie tam — przy współpracy z proponowanym Rządowym Centrum Strategii Gospodarczej — może być m.in. opracowana koncepcja rozwoju

importu produktów i czynników wytwórczych z myślą (wręcz koniecznością) promyślnego rozwoju całej gospodarki narodowej, w tym sektora rolno-spożywczego. Chodzi dodatkowo o następujące działania:

- domaganie się szerszego dostępu do rynku oraz intensyfikacji promocji Polski i polskiego eksportu, zwłaszcza towarów i usług, w przypadku których Polska dysponuje ewidentnie przewagą komparatywną;
- wzmocnienie kadrowe (ilościowo i jakościowo) odpowiednich instytucji funkcjonujących w kraju i poza jego granicami, co może i powinno ułatwić realizację przedsięwzięć sformułowanych wcześniej;
- skrupulatna realizacja przez odpowiednie służby i podmioty celów i założeń niezbędnej, długookresowej strategii gospodarczej.

Literatura

- [1] CUP. 1996. Dane Centrum Informatyki Centralnego Urzędu Planowania.
- [2] FAPA. 1996. "Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 1995 roku", Warszawa.
- [3] GUS. 1995 i inne. Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego, GUS, Warszawa.
- [4] Guzek M. 1993. Analiza komparatywnych przewag Polski wobec WE w zakresie wybranych produktów rolnych i żywnościowych. W: Biała Księga. Polska-Unia Europejska. Urząd Rady Ministrów, Warszawa.
- [5] Holmes P., Michałek J, Smith A. 1993. Comparative Advantage. Changes in Poland's Trade and the EC Response, Russian and East European Finance and Trade.
- [6] Hughes G., Hare P. 1991. Competitiveness and Industrial Restructuring in Czechoslovakia, Hungary and Poland, European Economy, Special Edition, No.2, Brussels.
- [7] Hunek T. 1993. Szanse i zagrożenia dla wsi i rolnictwa w świetle stowarzyszenia Polski z Unią Europejską. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* nr 6.
- [8] Jutte J. 1994. International Competitiveness of the Polish Food Sector. PPRG Discussion Papers, No. 25, Polish Policy Research Group, Warsaw University.
- [9] Kawecka-Wyrzykowska E., Roe T. 1995. Polish Agriculture and Enlargement of the European Union, Warsaw.
- [10] Kwieciński A. 1994. Konkurencyjność polskiego rolnictwa — Próba określenia korzyści komparatywnych w stosunku do rolnictwa EWG. *Ekonomista* nr 2.
- [11] Lubiński M., Michalski T., Misala J. 1995. Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Pojęcie i sposób mierzenia. Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych, raport nr 38, Warszawa.
- [12] Misala J. 1996. Jak i czym handlujemy z piętnastką. CUP. Maszynopis powielony, Warszawa.
- [13] Mroczek W. 1995. Poland's Agriculture and the European Union. Maszynopis Instytutu Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa.
- [14] Płowiec U. 1995. Nie utrudniać eksportu. *Rynki Zagraniczne* z 21 II 1995.
- [15] Płowiec U. 1996. Proeksportowa strategia rozwoju w procesie przemian systemowych w handlu zagranicznym Polski. W: Dynamika transformacji polskiej gospodarki. Materiały na międzynarodową konferencję naukową Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN, Warszawa.
- [16] Safin M.B. 1995. Konkurencyjność polskiego rolnictwa. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 6.

Importance of agricultural and food products export in the total Polish export and in the export to the European Union Countries in 1990–1995

Summary

In the period of a system transformation in Poland agri-food export has not developed in a steady way. Since 1992 its importance in the Polish global export, and in the export to the European Union member countries has clearly been declining. This can be justified by many various reasons (mostly dependent on Poland), including among the others many shortcomings of the foreign trade policies. However, some positive changes of these policies can be seen (e.g. gradual broadening of the pro export development set of instruments). They are still falling into line — as the other sector policies — with the implementation of the stabilization program which focuses mainly on fighting the inflation.

Difficulties with making the agri-food export more dynamic are to great extent those of structural nature. Partly it is due to moving a certain part of this export from the markets in so called Eastern countries to the well economically developed, countries markets, but first of all it is about its obsolete structure; clearly sales of commodities like livestock for slaughtering or breeding (i.e. live animals), and for direct consumption (e.g. meats and fish) as well as commodities assigned to further processing (e.g. apple concentrate, strawberries, mushrooms) which also after some time having been refined in a proper way come back to our domestic market. The structure of the comparative advantages of Poland does not change with this considerably. This refers also to the trade with European Union countries.